

Hrvatska književnost u Zadru u 19. st.

Dr. sc. Zvezdana Rados, autorica knjige *Hrvatska književnost u Zadru (19. st.)*, s podnaslovom *Između nacionalne romantike i pučko-prosvjetiteljskog realizma* (objelodanjene u nakladi Thema i.d., Zadar, 2007.), radi kao docentica za Noviju hrvatsku književnost pri Odjelu za kroatistiku i slavistiku Sveučilišta u Zadru, čiji je književnoznanstveni interes umnogome vezan za zadarski književni krug 19. stoljeća, pogotovo za područje periodike, a što je zapravo u velikoj mjeri i tema ovoga djela.

Nakon četiri stoljeća mletačke protunarodne vlasti Dalmacija se našla u okviru austrijske uprave (1797.-1805.) koja je tada za državno-upravne, pa i niz drugih poslova tražila službenike iz Italije jačajući tako još više talijansku kulturu i jezik koji je i onako bio službeni jezik. Baš kao što se u to doba u sjevernim dijelovima Hrvatske pomamljeno širi mađarizacija, isto je tako u Dalmaciji nesmiljeno išao val talijaniziranja, što je dodatno gušilo u to doba obamrlu hrvatsku kulturu i jezik, odnosno hrvatsko narodno biće u cijelosti.

Kada 1805. godine Austrija gubi Dalmaciju i Istru, koje potpadaju pod vlast Napoleona (u sastavu Kraljevine Italije), i od kada francuska vojska stupa na tlo Dalmacije gdje vojnu upravu drži general Marmont, a civilnu providur Vincenzo Dandolo (Mlečanin), kulturno-prosvjetiteljska nastojanja bit će okrenuta još većoj talijanizaciji. Pa ipak, za vrijeme Dandolove uprave zbiva se presudan događaj: uvodi se hrvatski jezik u javni život, što dakako svojom važnosti nadilazi okvire Dalmacije i Zadra.*

Uz svojevrsnu afirmaciju, pa i emancipaciju hrvatskoga jezika u javnom životu, bitan prinos preporodnom buđenju daju novine *Il Regno Dalmata – Kraljski Dalmatin* (1806.-1810.), službeno glasilo na talijanskom i hrvatskom jeziku. Zapravo, to su prve novine na hrvatskom jeziku, a suradnici koji se služe tim jezikom obavljaju pionirsku ulogu

* U 19. stoljeću Zadar je glavni grad Dalmacije, a nakon Zagreba i glavno središte političkoga, kulturnog, književnog – navlastito preporodnoga života hrvatskih zemalja. Zbog osobitosti i važnosti predpreporodnih i preporodnih zbivanja u Zadru, posebice pojave novina, više bi se trebalo zadržati na ovom u odnosu na druge dijelove knjige.

u tvorbi nove terminologije sukladno potrebama znanosti, umjetnosti, prosvjete, kulture i svim drugim oblicima tvarnoga i duhovnoga života što ga donosi novo građansko društvo.

U snaženju preporodnih gibanja nakon toga lista bitnu ulogu ima *Gazzeta di Zara* (1832.-1850.) koja je u pravilu tiskana na talijanskom, ali se neki tekstovi pišu i na hrvatskom jeziku, a posebno je važno što se objavljuju mnogi talijanski prijevodi s područja naše narodne književnosti, članci o pučkom životu u južnoj Hrvatskoj, kao i mnogi prilozi iz folkloristike i etnologije, čak i o "ilirskom jeziku", glagoljici, pa i jedan važan članak Ante Kuzmanića, znamenita jezikoslovca i preporoditelja, u kojemu govori o značenju hrvatskoga jezika. Iako je ovaj list službeno glasilo austrijske pokrajine Dalmacije, pretežito pisan na talijanskom jeziku, *Gazzeta di Zara* jedini je medij kroz koji se, makar i prigušeno, čuje narodni glas i osjeća preporodno bilo koje uspostavlja djelotvornu rezonanciju s hrvatskopreporodnim sjeverom.

I po nastojanju i po rezultatima uspon preporodnoga pokreta u Zadru predstavljaju novine *Zora dalmatinska* (1844.-1849.). Iako se taj preporodni proces u odnosu na Zagreb odvija s kašnjenjem, to ne umanjuje njegovo značenje ni na književnojezičnom, ni na općekulturnom, a ni na jačanju svijesti o političko-integracijskom cilju ujedinjenja hrvatskih krajeva u jedinstvenu hrvatsku državu. Ante Kuzmanić, kako rekosmo, veliki kulturni pregalac, prvi urednik *Zore dalmatinske*, u zajednici sa svojim suradnicima preporoditeljima odigrat će važnu ulogu, pogotovo u njegovanju i razvitku hrvatskoga jezika koji on tako i službeno naziva, napose u *Zori dalmatinskoj*.

Tako počevši od predpreporodnih, preporodnih zbivanja, odnosno razdoblja predromantizma, romantizma, zatim predrealizma i realizma, sve do moderne, autorica iscrpno i sustavno prati razvoj hrvatske književnosti u Zadru u 19. stoljeću, dakako s naglašenim interesom za osobitosti zadarskoga kruga spram literaturi i kulturi u Zagrebu i drugim matičnim dijelovima kao, u određenoj mjeri, i spram tijekovima europske književnosti.

Kao vrijedna i zanimljiva književnopovijesna sinteza zadarskoga književnokulturnoga kruga 19. stoljeća, ova knjiga nastala je, kako to veli au-

torica, a o čemu svjedoče i recenzenti, s jedne strane na osnovi dosadašnjih znanstvenoknjiževnih dometa, ali i na temelju njezina samostalnog znanstvenoistraživačkog postupka koji je donio nove prosudbe, drukčiji način vrjednovanja pisaca, djela i književnih pojava, što se odražava i na ljestvici njihova pozicioniranja.

Ostvarujući znanstveno utemeljen i vrijedan književnoznanstveni rezultat, posebnu pozornost pritom pridajući novinama i časopisima te najvažnijim djelima, autorima kao i kulturnim i jezikoslovnim zbivanjima, autorica u ovom djelu ne zanemaruje ni, barčevski rečeno, “veličinu malenih”, pa ni podatke koji se ponekad čine uzgrednima, ali koji u povijesnom kontekstu imaju svoju vrijednost.

Pišući pregled hrvatske književnosti 19. stoljeća u Zadru, Zvezdana Rados znanstvenički odgovorno, disciplinirano i logički dosljedno, izoštranim senzibilitetom i pouzdanim estetskim kriterijima uspijeva, služeći se raspoloživim izvorima, u postupku raščlanjivanja, povezivanja, (pre)vrjednovanja i zaključivanja, jasno odvojiti bitno od nebitna i na kraju ostvariti vrijedno književnoznanstveno djelo kao osobito koristan prilog kroatistici i znanosti o književnosti uopće.

Šimun MUSA